

Bözödújfalú Pápán

– Beszélgetés Erdélyi Lajos fotóművésszel –

- Bözödújfaluban volt kiállítása?
- Nem. Pápán. De Bözödújfaluról.
- Hogy kerül össze a kettő?
- Meghívtak Pápára. Van ott egy gyönyörű, barokk ház, most úgy hívják: *Somogyi József Galéria*. Az emeletén remek hat szoba, kiállításnak ideális. Meghívták Szelényi Károly fotóművészt is, és Hans Gusztáv Edőcs-öt Einsenstadtból. (Kismarton.) „Tájak, portrék, épületek” címmel kitűnő tárlatot hoztak össze; egy hónapig volt nyitva. Nekem vagy huszonnégy-harminc fotóm, temetők, bözödújfalusi tájak, arcok, házak...
- Na de miért épp Bözödújfalú?
- Volt ez az anyagom. Még soha, sehol sem mutatam be. És különben is terveim vannak vele.
- Bözödújfalú, az ugye a székely szombatosok földje?
- „Földje”?! A helyén Ceaucescu alatt víztározó épült. Mesélik, hogy a katolikus templom tornya kiáll a vízből. Egy szobrász ismerősöm beúszott a templom ajtaján...
- Melyik folyó vizét gyűjtik ott össze?
- Ott folyt el a Küsmöd pataka. Nyári szárazságban bokáig ha ért. Erdélyben egyébként Bözödújfalú az egyetlen elpusztított falu. A falurombolás igazi áldozatai a Bukarest körüli kistelepülések voltak.
- Mikor készültek a felvételei?
- Kovács András újságíró, „Vallomás a székely szombatosok perében” című könyve írásához készülődvén, a hetvenes évek végén kért tőlem fotókat. Elindultam

hát azon az ösvényen – itt, a képen láthatja –, amelyről Móricz Zsigmond azt állítja, hogy „a világon leggyönyörűbb gyalogút”... Ezen ment gyalog végig ő is, amikor a faluban járt. Ez meg itt, nézze, a Kovácsék háza volt, azóta összeroskadt, víz alá került: ennek az udvarára tért be Móricz Zsigmond. Erről írta tán az utolsó riportját '94-ben a „Kelet Népe”-be... És nézze ezeket az arcokat...

– Furcsa, milyen ferde szeműek néhányan.

– Azt hiszem, téved. Én nem ezt látom. Én drámai élettörténeteket látok. A nagy tragédián belül kis tragédiákat... Én ugyanis fiatal fiúként ott voltam a vásárhelyi gettóban, amikor behozták őket. Székely „harisnyás”, szegény földműves embereket. Segítettem nekik sátrat verni az udvaron...

– Hódmezővásárhelyen?

– Dehogya. Marosvásárhelyen. Vagy százötvenen lehetek...

– Mi történt velük?

– A helybeli katolikus plébános, Ráduly István nagy igyekezettel próbálta kimenteni őket. Még a gettóba is hozott be utánuk igazolásokat, hogy *nem zsidók*, csak *zsidó hitűek*... Többeket ki is tudott vinni onnan. Az unitárius pap is segédkezett a papírok kiállításában. Akit nem tudtak kiváltani, az ugyanúgy Auschwitzban ébredt...

– Hazakerült közülük valaki?

– Ugyanúgy vagy igen, vagy nem. Az ötvenes-hatvanas években mintegy húsz család kivándorolt Izraelbe.

Később, a víztározó építése idején a környező falvakban szóródott szét a maradék.

– Mi a terve a fényképeivel?

– Újra vissza akarok menni, onnan elszármazottakat beszélgetni, fotózni. Legutóbb, amikor Izraelben voltam, ott is találtam két öregasszonyt... Szeretnék egy albumot összeállítani. Olyasmit, mint Kálmán Kata „Tiborc” című fényképgyűjteménye volt 1937-ben. Azok a magukért beszélő arcok... Gondolja, hogy sikerülhet? Nézze: ez itt a hegy, a Tilalmas... Ez itt egy lépcső egy elbontott házból...

Itt járt Móricz Zsigmond... A székely szombatos Kovács család egykori háza Bözödújfaluban Erdélyi Lajos felvétele